

KIRURGINA

W S O Y

Seppo
Salminen

Leena
Hirvonen

RUANDASSA

Seppo Salminen Leena Hirvonen

KIRURGINA RUANDASSA

Werner Söderström osakeyhtiö | Helsinki

© TEKIJÄT JA WSOY 2024
KUALIITTEEN KUVAT SEPPÖ SALMISEN KOTIALBUMISTA
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
ISBN 978-951-0-50359-1
PAINETTU EU:SSA

Kirjaa ovat tukeneet Suomen tietokirjailijat ry sekä
WSOY:n kirjallisuussäätiö, kiitos tuestanne.

Kirjan syntymisessä ovat myötäeläneet perhe, ystävät ja
yhteistyökumppanit, kiitos ymmärryksestänne.

Kiitos kustannustoimittaja Ilkka Pernulle luovuudesta ja
tarkkanäköisyydestä. Ja kaikki vapaaehtoiset auttajat kriisien
keskellä – kiitos työstänne maailman vaikeimmissa oloissa.

Esipuhe

KIRURGINA RUANDASSA kertoo suomalaisen kirurgin Seppo Salmisen poikkeuksellisesta ajanjaksosta Ruandan kansanmurhan eturintamassa Afrikassa kesällä 1994.

Tuolloin nelikymppinen Salminen jätti perheensä Suomeen ja lähti Punaisen Ristin kansainvälisen komitean, ICRC:n, mukana töihin keskelle kansanmurhaa Kigaliin, Ruandan pääkaupunkiin. Salmisen vastuulla oli huolehtia osaltaan Punaisen Ristin kenttäsairaalan kirurgisesta työstä ja operatiivisesta toiminnasta. Salminen työskenteli kolme kuukautta alueen ainoana suomalaisena sotakirurgina ja hetkittäin kenttäsairaalan ainoana kirurgina. Olosuhteet olivat tyrmistyttävät: pulaa oli kaikesta välttämättömästä, apu ei saavuttanut läheskään kaikkia ja joka päivä oli tehtävä valinta, kuka saa elää, kuka kuolla. VäkivaltaisuuDET riehuivat yhä ympärillä.

Salminen oli perehtynyt Ruandan poliittiseen tilanteeseen, ja hän oli työskennellyt sota-alueilla aiemminkin, mutta olosuhteet järkyttivät häntä silti. Väkivaltaisuuksien keskellä joka päivä nähtäväksi jäi, selviäisikö Salminen, hänen tiiminsä tai potilaansa seuraavaan päivään.

Päätöstään lähteä Ruandaan Salminen mietti viisitoista minuuttia.

Punainen Risti toivoi juuri Seppo Salmista osaksi Ruandaan lähetettävää kansainvälistä työryhmää, sillä hänen tiedettiin kykenevän työskentelemään määrätietoisesti äärimmäisissä olosuh-

teissa – arvaamattomalla sotarintamalla, kranaatti-iskujen ja ruu-
miskasojen keskellä. Salminen oli tunnettu myös luovuudestaan
ja improvisoinnin taidostaan kirurgina. Hän oli aiemmin työsken-
nellyt muun muassa sotakirurgisessa sairaalassa Pakistanissa.

Salminen lensi Kigaliin kollegansa tilalle, sillä tämä ei kyennyt
enää hoitamaan tehtäväänsä. Kaikki Salmisenkaan tiimin jäsenet
eivät selvinneet Ruandasta ilman fyysisiä ja psyykkisiä traumoja.

Kansainvälisen Punaisen Ristin kenttäsairaala sijaitsi massa-
murhan eturintamassa, Kigalin katolisen tyttökoulun luokka-
huoneissa, osittain ulkona ja teltoissa. Sairaala sai osansa pom-
mituksista ja luodeista, jotka harhautuivat alueelle. Lisähaasteita
työhön toivat massiiviset potilasmäärät, puutteelliset resurssit,
turvallisuustilanteen arvaamattomuus, olematon hygienia, kul-
kutautien, kuten koleran, leviäminen ja Keski-Afrikassa puhjen-
nut laaja aids-epidemia.

Salminen hoiti vaativat kirurgiset toimenpiteet kenttäsairaalan
pelkistetyn standardin välineistöllä ilman röntgeniä ja laborato-
rioita, ilman juoksevaa vettä ja säännöllisesti saatavaa sähköä.
Diagnostiikassa hänen oli luotettava ainoastaan omiin silmiinsä,
käsiinsä ja tiimiinsä.

Salminen joutui Ruandassa monien poikkeuksellisten päätös-
ten tekijäksi. Öisin hän kielsi tiimiään leikkaamasta, ainoastaan
kiireelliset sektiot ja osa lapsipotilaista hoidettiin. Hän lopetti
työt yöksi senkin uhalla, että potilaita kuolisi, sillä öisin tiimin
oli levättävä. Salminen tiesi, että ilman lepoa kukaan ei selviäisi.

Kuolema oli kenttäsairaalassa läsnä päivittäin. Ruumiit, joita
sairaalassa kertyi paljon, pinottiin pressuilla rajatulle alueelle
sairaalan eteen joko poiskuljettaviksi tai alueelle haudattaviksi.
Potilaat hoidettiin, ja he yöpyivät vierekkäisillä paareilla teltoissa,
maassa ja tyttökoulun lattioilla. Salmisella ja muilla tiimin jäse-
nillä oli omat makuukopperonsa, jonne sängyn lisäksi mahtuivat
pieni pöytä ja tuoli.

Salminen teki kaikkensa pelastaakseen ihmiset taustasta riippumatta. Hän hoiti niin hutuja kuin tutseja ja niin uhreja kuin murhaajia. Työnsä hän teki tuomitsematta ketään ja etsimättä syyllisiä, vaikka mielivaltaisen teurastuksen ja erityisesti raa'an väkivallan uhreiksi joutuneiden lasten kohtaaminen haastoi kirurginkin sietokykyä. Salminen operoi erikoisalaan katsomatta niin pää-, raaja-, silmä- kuin sisäelinvammoja ja hoiti niin synnytykset kuin sektiot epäröimättä osaamistaan. Sota-alueella yhden kirurgin on tehtävä kaikkea.

Apunaan Ruandassa Salmisella oli kansainvälinen hoitoalan ja lääketieteen tiimi sekä sairaalasta suojaa hakeneita ja kokonaisia perheitä massamurhassa menettäneitä paikallisia.

Salmisen piti järjissään hänen poikkeuksellinen kykynsä keskittyä kylmäpäisesti tehtävänsä sekä päiväkirja, jonka merkintöjä hän kirjoitti iltaisin ruutuvihkoonsa. Tämä kirja on syntynyt noiden päiväkirjamerkintöjen sekä Salmisen kanssa myöhemmin käytyjen keskustelujen pohjalta. Kirja kuvaa suomalaisen kirurgin kokemuksia Ruandan kansanmurhan keskellä siten kuin Seppo Salminen tapahtumat on kokenut, dokumentoinut ja muistaa. Minun, toimittaja Leena Hirvosen pöydälle päiväkirjan muistiinpanot päätyivät Salmisen toiveesta keväällä 2023, jolloin Salminen pyysi minua käymään merkintöjä läpi ja toimittamaan ne kirjan muotoon. Venäjän hyökkäys Ukrainaan oli palauttanut Ruandan kauheudet Salmisen mieleen, ja hän koki tarvetta kertoa työstään ja julmuuksista Afrikassa lääkärin silmin.

Syntyi vertaansa vailla oleva kirjaprojekti ja ystävyys, jonka aikana avautui ainutlaatuinen näkymä sodan kauheuksien keskelle, niihin tunteisiin ja tilanteisiin, joista vain harvoilla on sellaista kokemusta kuin suomalaisella Seppo Salmisella ja muilla kansainvälisten järjestöjen kriisityötä tekevilla ammattilaisilla.

Kirurgina Ruandassa on henkilökohtainen avaus yhteen historiamme julmimmista ajanjaksoista. Kaikkiaan Ruandan kansan-

murhassa kuoli muutaman kuukauden aikana arviolta 800 000 ihmistä. Naapurialueiden Ugandan, Tansanian, Burundin ja Zairen toisiinsa linkittyvät taistelut mukaan lukien kuolleita on arvioitu olevan miljoonia.

Ruandan kansanmurhasta on keväällä 2024 kulunut kolmekymmentä vuotta.

Kirurgina Ruandassa ei ole kertomus kuolemasta. Se on kertomus elämästä, toivosta ja ihmisen halusta selviytyä. Se on tarina velvollisuudesta, vilpittömyydestä ja vahvuudesta. Kirja on kiitos työstä, jota kaikki Kansainvälisen Punaisen Ristin lääkärit, delegaatit ja vapaaehtoiset tekevät tänäkin päivänä suurimpien katastrofien keskellä, epäinhimillisissä oloissa, pelastaakseen elämän ja asettaen niin tehdessään jatkuvasti hengenvaaraan itsensä ja kollegansa.

Kirja muistuttaa sodan ja väkivallan järjettömyydestä, heimorajojen mielipuoлисuudesta ja ihmisen kyvystä äärimmäiseen julmuuteen, mutta ennen kaikkea kirja välittää sen voiman, joka yhdistää ihmisiä ympäri maailmaa julmuuksienkin keskellä. Se voima on halu elää.

Ruandassa Salminen näki poikkeuksellisen järkyttäviä tapahtumia. Nämä tapahtumat on kirjassa pyritty kuvaamaan hienotunteisesti, mutta rehellisesti. Kuvaukset voivat silti järkyttää.

Osa kirjassa esiintyvien henkilöiden nimistä on muutettu heidän yksityisyytensä suojaamiseksi.

Kirjan viimeinen luku on tehty jälkikäteen keskustelun pohjalta. Se sisältää osin dramatisoidun kohtauksen paluusta Geneveen.

Osasta potilaista ja paikallisista selvinneistä tuli Seppo Salmiselle henkilökohtaisesti tärkeitä. Myös heidän tarinansa sekä Salmisen tallentamaa kuvamateriaalia järkyttävien tapahtumien keskeltä on tässä kirjassa ja siten osana suurempaa kertomusta. Jotta yksikään totuus ei unohtuisi.

Leena Hirvonen

*Kun Saatana ajetaan pois kaupungista, jäljelle jäävät vain
sen oma etova haju, tuhotut kodit ja tapetut ihmiset.*

*Mutta mies tulee takaisin kotiin toivo versoien rinnassaan ja
aloittaa tulevaisuuden rakentamisen pala palalta.*

*Emme tiedä kuka hän on, mutta hän uneksuu uudesta
paremmasta päivästä, ja me näemme sen hänen kauttaan.*

Toivo ja unelmat eivät katoa.

Hope is coming back, hope of a new, better day returns.

SEPPO SALMINEN 2.11.2022

Eufrasie

Kigali, 26. heinäkuuta 1994

SAATAN OLLA VÄSYNYT. Muuten en oikein osaa perustella järkytystä, jonka koin kuullessani Eufrasien kuolemasta. Itkin. En koskaan itke.

Olen ollut Ruandassa nyt kuukauden. Olen nähnyt niin järkyttäviä asioita, että olen tunnoton, turtunut kaikkeen – tai niin olen luullut.

Eufrasie tuotiin sairaalaan viikko sitten. Hän oli astunut miinaan palatessaan evakkomatkalta. Muistan hänen vammansa tarkasti: oikea sääri oli murskaantunut polvesta alaspäin, ja vasempaan jalkaan räjähdys oli repinyt useita syvälle lihaksiin ja kudosten väliin ulottuvia likaisia haavoja. Haavoissa muhi maata, ruohoa, vaatteiden repaleita, metallisirpaleita ja puun kappaleita.

En tiedä, olenko itkenyt tänään enemmän Eufrasien kohtaloa vai koko onnettomuuden mielipuolisuutta ja julmuuksien järjettömyyttä. Ehkä kaikkea. Eufrasiesta tuli tahtomattaan yksi massamurhan sadoistatuhansista turhista uhreista. 26-vuotias nuori nainen.

Sota on raivonnut täällä pitkään, mutta tänä kesänä se tuntuu saavuttaneen uuden ulottuvuuden. Taistelut ryöpsähtivät sodasta teurastuksiksi presidentti Juvénal Habyarimanan huh-

tikuisen salamurhan seurauksena. Tapahtuma johti välittömästi mellakoihin ja jo ennalta tarkoin suunnitellun kansanmurhan räjähdysnomaiseen leimahdukseen ja ennen näkemättömiin pakolaisvirtoihin.

Rintamalinjat ovat siirtyneet Kigalista maan luoteisosaan, eikä kaupungissa ole enää sotilaallista taistelutoimintaa, mutta uhreja klinikallemme valuu silti edelleen. Nyt potilaiksi tuodaan juuri heitä, Eufrasien kaltaisia, pelloille piilotettuihin miinoihin räjähtäneitä nuoria, jotka ovat palanneet koteihinsa verilöylyjen rauettua. Palanneet täynnä toivoa.

Väkivalta jatkuu keskinäisten kostotoimien vuoksi. Paholaisen ja pakolaisten rivit sekoittuvat jälleen. Voittanut tutsiarmeija on toimeenpannut puhdistuksia, jotka käytännössä ovat löydettyjen syyllisten ja sellaisiksi epäiltyjen summittaisia teloituksia. Hutut tappavat tutseja, tutsit hutuja, kaikki kaikkia ja ketä tahansa. Tuntuu ... en tiedä, miltä. Ei tälle ole tunnetta.

Vehreät viljelysmaat odottavat kotiinpalaajia, mutta vehreys on petollista. Pellot on kylvetty täyteen perääntyvien joukkojen suojakseen kätkemä polkumiinoja, yksinkertaisia ja halpoja laitteita, joiden tarkoituksena on vammauttaa etenevä vihollisotilas, tehdä hänestä autettava. Täällä miinat koituvat kuitenkin usein juuri siviilien kohtaloksi.

Afganistanin sodassa näin samanlaista tuhoa. Polkumiinojen ja räjähteiden ohella lasten vahingoittamiseen suunnitellut pienet miinat olivat nimeltään *Green Parrot*, eli papukaija tai *Butterfly*, perhonen. Erityisen iljettäväksi nämä aseet teki se, että ne vammauttivat etenkin lapsia. Neuvostoliiton armeija kylvi perhosia lentokoneista, helikoptereista sekä kranaattien mukana. Kauniit vihreät perhoset leijuivat kevyesti ja kauniisti tuulen mukana päätyen heinikoihin, pihoille ja pelloille. Lapset luulivat miinoja leluiksi ja poimivat niitä käsiinsä ihastellen. Räjähdys silpoi käden, kasvot ja silmät. Vammautti pysyvästi.

Eufrasien vammat eivät olleet poikkeuksellisia. Olen hoitanut lukemattomia vastaavista vammoista kärsineitä potilaita viime ajat lähes päivittäin.

Kertasin tänään mielessäni työn vaihe vaiheelta, uudelleen ja uudelleen ja yritin ymmärtää kuolemaan johtaneita syitä. En jää yleensä miettimään kuolleita. Kohtalot eivät tartu minuun, sillä kohtaan kuolemaa päivittäin. Osa potilaistani kuolee pihalle, osa leikkauspöydälle, osa pressuille tai paareille operaatioiden jälkeen. Osa kuolee toivuttuaan ja päästessään kotiin – tai no, jonnekin. Tiedän, että näin on olosuhteiden vuoksi. Ei minun vuokseni.

Eufrasie sai parhaan mahdollisen hoidon. Siitä olen varma.

Heti tulopäivänä teimme hänelle polven yläpuolisen reisiamputaation. Vasemman alaraajan vammat puhdistimme tarkoin, poistimme elinkelvottoman kudoksen. Haavat jätimme auki ja peitimme runsailla puhtailla sidoksilla.

Viiden päivän päästä otimme hänet takaisin leikkaussaliin tarkoituksena sulkea haavat, mutta ne olivat niin pahoin tulehtuneet, että se ei onnistunut. Uusi puhdistus ja sidonta. Kolmen päivän kuluttua otin hänet jälleen saliin. Tilanne oli entistä pahempi. Haavasidokset olivat kauttaaltaan kellertävän, juoksevan kudoksen läpikastelemia, ja haavoista levisi etova löyhkä. Kudoksissa oli vihertävää mätää ja selvä kuolio.

Tilanne oli vakava, näin sen heti. Saatoin vain arvailla kudosta tuhoavan infektion aiheuttajaa, mutta tiesin, että esimerkiksi kaasukuolion, lihansyöjäbakteerien ja vastaavien kohdalla potilas menehtyy yleensä hyvin nopeasti antibiooteista, hoidosta ja kirurgiasta huolimatta. Jostakin syystä halusin silti vielä yrittää pelastaa Eufrasien, tein siitä jonkinlaisen pakkomielleen. Tilanteen myöntäminen ei ollut vaihtoehto. Se tuntui väärältä, toivon ja yrittämisen menettämiseltä, siltä kuin kumartaisin epäoikeudenmukaisuudelle liian syvään ja hyvästelisin kaiken kohtuuden.

Tein uuden pikaisen reisiamputaation ylempään terveen näköiseen kudokseen ja suoritin muiden haavojen radikaalin poiston. Puhdistin, siistin, tarkistin.

Kun hoitaja kiersi illalla katsomassa, moniko osastolla toipuvista potilaista oli elossa, hän huomasi Eufrasien kuolleen. Uutinen järkytti minua. En saanut voimaa edes siitä, että olin aiemmin samana päivänä onnistunut pelastamaan vastaavista vammoista kärsineen toisen nuoren naisen: Polven yläpuolinen amputaatio vasemmalle ja toisen raajan isojen haavojen puhdistusleikkaus. Kaikki haavat puhtaita. Haavasidokset vuotaneesta verestä ruskeat, mutta kuivan koppuraiset, hyvä merkki. Harvinaista.

Muistan pelastuneen naisen ja sen, miten hän käyttäytyi; miten hän pelkäsi, luotti ja lopulta iloitsi. Nukutusta aloittaessamme pidin kättäni hänen rinnallaan rauhoittaakseni häntä. En tiedä kummasta tuo hetki tuntui paremmalta, minusta vai hänestä, mutta uneen vaipuessaan hän katsoi minua syvälle silmiini ja hymyili sädehtivästi. Hän näytti – no, onnelliselta. Ruotsalainen kollegani Gunnar seiso vieressäni ja sanoi potilaan nukahtaneen turvallisesti uskoen *umuzungun* eli valkoisen miehen huolehtivan hänestä ja pelastavan hänen henkensä.

Miksi hän pelastui, miksi ei Eufrasie?

Eufrasie oli täynnä toivoa. Hän oli täynnä iloa elämästä, kotiinpaluusta, töiden aloittamisesta ja jälleenrakentamisesta. Hän uskoi parempaan huomiseen.

Hän uskoi minuun.

Aika ennen helvettä

SAVUKOSKI. Pieni kunta Itä-Lapissa, joka paikkaan pitkä matka. Siellä minä synnyin. Lähimpään kaupunkiin Kemijärvelle kertyy linnuntietä noin sata kilometriä.

Savukoski ei ole mikään pikkukunta. Pinta-ala on 6 496 neliökilometriä. Poroja on kymmenkertaisesti enemmän kuin ihmisiä, ja lääniä riittää jotostella muita juurikaan kohtaamatta. Niin tapasin myöhemmin kuvailla kotikuntaani lääketieteen opiskelukavereilleni Sveitsissä, kun he kysyivät, mistä olen tullut. Porot ja joulupukki, Finland you know. Sieltä minä olen tullut.

Synnyin sodan jälkeen vuonna 1947 kuudentena perheemme eloon jääneistä lapsista. Muistan sodan jäljet lapsuudestani hyvin. Paikoin ne olivat yhä tuolloin nähtävissä. Savukoski paloi perusteellisesti saksalaisten vetäytyttyä alueelta Lapin sodan aikaan, itse asiassa pahiten pohjoisen pitäjistä. Koko kylästä jäi saksalaisten lähdettyä jäljelle vain koirankoppi ja sekin joen vastarannalle. Myös meidän kotimme ja siinä samassa isän ja äidin elämäntyö, kyläkauppa, tuhoutuivat sodassa täysin.

Vanhempieni suru oli evakkomatkalta palatessa musertava. Hiilloksena olivat koti ja perheen ainoa elinkeino. Kaikki piti rakentaa alusta, koko kylä, pitkälti talkoovoimin.

Synnyin tuon jälleenrakennuksen keskelle. Koska kotimme ei ollut vielä valmis eikä terveystaloakaan ollut koko kylässä, synnyin entisellä armeijan joukkosidontapaikalla.

Evakkoreissujen jälkeen perheemme pääsi jaloilleen, samoin Savukoski. Isäni aloitti uudelleen kyläkaupan toiminnan, ja uudesta kaupasta tuli paljon suurempi ja hienompi kuin entisestä. Kaupan yhteyteen isä rakensi baarin ja muutaman matkustajahuoneen. Asiakkaiksi kulkeutui pitäjän kylien asukkaita sekä suurille tukkisavotoille matkaavia tukkijätkiä. Kaarrattipa pihaan joskus pororaitokin kuskin huikkiessa käskyjään mukavasti ahkiossaan istuen.

Matkustajakodin huoneissa yöpyi virka-asioillaan liikkuvia virkamiehiä, kaupparatsuja tai poliiseja etsimässä savotoilla piileskeleviä vankikarkureita tai etsintäkuulutettuja rikollisia ja murhamiehiä.

Olosuhteet kotona olivat vaatimattomat, mutta riittävät. Vesijohtoja ei ollut eikä keskuslämmitystä, sisäsaniteettitiloista tai vessoista puhumattakaan. Sähköt kylään vedettiin vasta 1950-luvun alkupuolella. Valoa saimme ennen sitä öljy- ja kaasulamputilla, hasakeilla. Jouluksi kasvatimme porsaan.

Sota oli lapsuudessani vielä niin lähellä, että lentokoneen äänen kuullessamme me lapset piilouduimme kivien taakse tai pöytien alle. Sota näkyi myös leikeissä. Lentokoneen rohjake kansakoulun takana, koulun ja joen välisessä metsikössä, oli hyvä leikki- paikka. Sen siipiin oli maalattu punainen tähti. Tähdestä aikuiset kertoivat kauheita tarinoita, sen verran kauheita, että me lapset emme aluksi uskaltaneet koneeseen koskea, mutta kuitenkin jännityksen riittävästi tiivistyessä hiivimme pelonsekaisesti täristen aika ajoin koneeseen sisään. Kylän miehet askartelivat koneen metallista myyntiin kaikenlaista sotakrääsää, kuten sormuksia.

Leikkikaluja olivat metsästä löytyneet sotilaskiväärin, punatähtiset ja *Wehrmachtin* kypärät, käsikranaatit sekä sammaleen

alta löytynyt tykin ruuti. Muistan hiekkatiet ja sen, miten sievästi tiet oli reunustettu pyöreillä kivillä. Löysimme jonkin leikin yhteydessä myös kenttäkeittiön.

Erityistä huviamme oli konekiväärin patruunavyön heittäminen nuotioon. Räiskeen alkaessa maastouduimme päistikkaa kantojen ja kivien taakse. Kerran veljeni Pekka sai nuotiossa kyteneestä räjähteestä singonneen sirpaleen toiseen silmäänsä, joka sokeutui ja oli korvattava lasisilmällä.

Sota näkyi ihmisten asenteissa ja suhtautumisessa toisiinsa, mutta ei vaikuttanut lasten ystävyysuhteisiin. Kauppiasisääni ja entisiä jääkäriupseereita nimitettiin valkoporvareiksi ja lahtareiksi, kun taas enoani kommunistiksi. Joskus minuakin nimitettiin lahtariksi.

*

Opiskelin lääketiedettä Sveitsin Zürichissä. Tie kansainvälisiin opintoihin aukeni osin kai siksi, että minua jo nuorena kiehtoi ajatus elämästä muualla kuin Suomessa, ja osin siksi, ettei opiskelupaikaksi muita vaihtoehtoja ollut. Kansakoulusta oli pyrittävä oppikouluun. Syystä, jota en vieläkään tiedä, minua ei huollittu Pelkosenniemelle keskikouluun. Nurinkurisella tavalla se oli onnenpotku. Pääsin Kemijärven yhteislyseoon.

Viimeisen lukiokesän vietin Saksassa. Hammaslääkäriksi opiskeleva veljeni Kari järjesti minulle kesätyöpaikan Bonnista, sillä ilmeisesti hänen mielestään minun oli hyvä päästä vähän laajempiin ympyröihin. »Mikset tulisi tänne, tule ihmeessä, pääset näkemään muutakin kuin sitä siellä!» hän sanoi.

Työskentelin varastoapulaisena Unkarista sodan melskeistä muuttaneen saksalaismiehen komennossa hänen saniteettivaroita, rautaa ja betonielementtejä kauppaavassa yrityksessään. Syystä, jota en koskaan tullut tietämään, mies kutsui minua

Johniksi. Olin kyllä esitellyt itseni omalla nimelläni, mutta siitä huolimatta John tuntui pomostani sopivan minulle paremmin. »Tule tänne John! Auttaisitko vähän John! John, mitä mieltä olet siitä, tästä ja tuosta John, John...?»

Yrityksessä työskenteli myös roteva, jäyhä ja hiljainen kuorma-auton kuljettaja Kurt. Hän oli ollut mukana Lapin sodassa. Kun kerroin hänelle olevani kotoisin Savukoskelta, hän katsoi minua pitkään, synkistyi etäisesti, mutta ei sanonut mitään. Sinänsä mikään ei noissa hetkissä edellisistä muuttunut. Ei hän ollut sanonut mitään aiemminkaan.

Saksan-kesä oli käännteentekevä. Työssä ei itsessään ollut mitään erikoista, mutta tuon kesän ansiosta pääsin sisään sellaiseen kansainväliseen arkeen, josta olin salaa haaveillut, ja maailmaan, johon tutustuessani en enää halunnut pysähtyä vain yhteen paikkaan, en ainakaan kovin pitkäksi aikaa. Huomasin, että viihdyin maailmalla. Se oli minulle luontevaa. En kaivannut mitään enkä mihinkään, paitsi seuraaviin seikkailuihin ja uusiin tuleviin kohteisiin. Vitsailin myöhemmin kavereilleni, että neljä vuotta yhdessä paikassa ja tehtävässä on jo liian pitkä aika.

Panostin saksan oppimiseen tuona kesänä erityisellä ponnekuudella, sillä tiesin, että edessä olivat ylioppilaskirjoitukset. Ne ajat, kun olin vapaalla, pänttäsin kielioppia, sanastoja ja sanontoja, luin lehtiä, kuuntelin radiota, seurasin keskusteluita. Painoin mieleeni ilmauksiin liittyviä ilmeitä ja eleitä. Kotiin palattuani kirjoitin saksan täysin virheettömän ja kirkkaan laudaturin. Sain jopa tunnustuspalkinnon Saksan kaupalliselta lähetystöltä, ja posti toi kirjan: *Himmel voller Wunder*.

Olin pettynyt. En tosin tunnustuksen tai saksan taitoni vaan matematiikan tuloksen vuoksi. En yltänyt ylioppilaskirjoituksissa matematiikan laudaturiin, vaikka olin mielestäni harjoitellut etukäteen niin hyvin kuin mahdollista. Näin jälkepäin olen hyväksynyt tosiasian: en ole matematiikassa erityisen lah-

jakas, en ollut silloin enkä ole vielääkään. Olen lahjakas jossakin muussa. Olen lisäksi oppinut lahjakkuudesta elämäni varrella myöhemmin yhtä ja toista, rauhoittavaa. Aina on lahjakkaampia ihmisiä kuin sinä, sinä siellä, se mitä itse kuvittelet olevasi. Kun tuon muistat, hyvin menee. Et pääse ylpistymään, ja pettymyksetkin on helpompi hyväksyä.

Matematiikassa minua lahjakkaampi oli alemmalla luokalla opiskellut Kourin Pentti. Pidin Penttiä jopa jonkinasteisena nerona.

Pentillä oli iso pää. Niin iso, ettei hänelle tahtonut löytyä tarpeeksi suurta lakkia. Suunnittelimme koulussa, että mittaamme Pentin pään soveltamalla Arkhimedeen lakia. Täytetään iso ämpäri piripintaan vedellä, Pentti upottaa päänsä ämpäriin korviaan myöten ja pään syrjäyttämästä vesimäärästä lasketaan sitten pään koko. Suunnitelma oli mielestämme todella hyvä, jopa tieteellinen, ehkä nerokaskin, mutta sellaisenaan suunnitelma ei toteutunut.

Pentin myöhempi urakehitys finanssiteoreetikkona ja sijoittajana oli huikea, joten veikkaukseni neroudesta ei ollut ihan tuulesta temmattua. Professuurit Helsingissä, Stanfordissa, Yalessa ja New Yorkissa vilahtelivat hänen urallaan. George Sorosin Euroopan-sijoittajana ja KOP-osakekaupoista Suomen Yhdyspankin nurkkausyrityksessä Pentti tuli tunnetuksi Suomessakin.

Lyseon jälkeen pyrin opiskelemaan Helsingin yliopiston lääketieteelliseen tiedekuntaan.

Jäin hakuprosessissa rannalle. Ehkä lähdin kokeisiin liiaksi takki auki ja varmana valinnastani tai ehkä en osannut valmistautua oikein, keskittyä opiskelemaan olennaisia asioita tai ehkä ne asiat, joita pidettiin olennaisina, eivät olleet olennaisia minun mielestäni.

Olin tulosten tultua jo valmis muuttamaan Karin luokse Saksaan, kun sain kuulla mahdollisuudesta pyrkiä opiskelemaan lääketiedettä Sveitsiin Lääkintöhallituksen avustuksella. Hallitus

hoitaisi niin sanotut viralliset kiemurat, kuten tarvittavat asiakirjat ja rahoitusjärjestelyt, joten käytännössä voisin hyvässä lykyssä päästä kiinni opintoihin kohtuullisen vähällä ponnistelulla.

Siinä minä sitten olin, odottamassa opiskelupaikkaa Sveitsistä, jännityksestä jäykkänä, tukka tarkkaan kammattuna ja suora puku päälläni Lääkintöhallituksen sihteerin Toini Honkasen työhuoneessa Helsingissä. Muutama muukin pyrkijä istui huoneessa pingottamassa, kuten luokkatoverini Lätsä, Pekka Saarelainen.

Toini tarkkaili meitä tärkeänä, kahisutteli papereita, siirteli jämäkkää aanelosta oikeasta kädestä vasempaan, kädestä pöydälle ja pinon päältä pinon alle, kunnes lopulta kääntyi viereisen virkailijakollegansa puoleen todeten helpottavan päätöksen: »Eiköhän me laiteta nämä Kemijärven pojat Zürichiin!»

*

Valmistuin Zürichistä vuonna 1974. Ensimmäisen virkani sain Sodankylän terveystakesuksesta.

Työskentelin eri puolilla Suomea, eri puolilla maailmaa. Olin kansainvälisissä tehtävissä muun muassa Ranskan Guyanassa ja Afganistanin sodan aikaan Pakistanissa, josta palatessani pidin Oulun yliopistossa lääketieteen opiskelijoille luentoja traumatologiasta ja sotakirurgiasta. Luentoni vetivät opiskelijoita – ehkä siksi, että aiheesta ei ollut kovinkaan paljon suomalaisia kokemusasiatuntijoita kertomassa ja ehkä siksi, että sotakirurgia oli hyvin poikkeuksellista. Luentoni olivat ekstrapaa, eivätkä kuuluneet opetusohjelmaan.

Sotakirurgia on osa-alue, jossa kirurgin on opeteltava paitsi hallitsemaan tunteensa ja hermonsä poikkeuksellisella tavalla myös ratkaistava kaikki mahdolliset tilanteet usein vajain välinein, olemattomin tukitoimin ja itseensä ja käsiinsä luottaen.

Sellaista luottamusta opettaa ainoastaan kokemus.

”Jalkakäytävällä istuessani
ymmärrän, että se pieni määrä
ihmisiä, joita Kigalissa autoimme,
oli sittenkin suuri määrä ihmisiä.
Ymmärrän jotakin hyvin olennaista.
Ymmärrän ja tiedän.

Me emme olleet Ruandassa turhaan.”

